

VI Trobades d'Estudiosos i Centres d'Estudis de l'Eramprunyà
Territori de frontera a l'alta edat mitjana
16 de novembre de 2013
Sant Boi de Llobregat

La col·lecció de pergamins conservats a l'Arxiu Municipal de Viladecans

Antònia Altamirano Cardoso, Xavier Calderé i Bel, Àngels González Vera i Manuel Luengo Carrasco
Arxiu Municipal de Viladecans – Ajuntament de Viladecans

1. Introducció

L'Arxiu Municipal de Viladecans presenta en les VI Trobades d'Estudiosos i Centres d'Estudis de l'Eramprunyà aquesta comunicació amb l'objectiu de fer conèixer als investigadors i persones encuriosides en les nostres arrels, la seva col·lecció de pergamins que custodia i conserva, amb la voluntat de fer-la més accessible a tothom. Val a dir, a l'avançada, que els documents que presentarem avui superen el marc temporal objecte de les presents Trobades, enquadrades en els temps altmedievals. Això no obstant, creiem que la difusió de l'existència del conjunt de pergamins que disposem pot ser de l'interès general, per a les persones assistents en el marc d'aquesta jornada.

Bé és cert que no es tracta d'una gran col·lecció, pel que fa al nombre de documents, però també creiem que cal adonar-se que pocs arxius dels municipis que conformen l'àmbit geogràfic de l'antiga baronia de l'Eramprunyà, tenen avui el goig de poder disposar d'un seguit de pergamins que documenten destacades baules de la nostra història local, en el context dels temps medievals

i moderns. Una història local, val a dir-ho, que és plenament extrapolable a bona part de la història de les ciutats situades en l'àmbit geogràfic del Delta del Llobregat.

2. Breus apunts per a la història arxivística d'una col·lecció factícia

La història arxivística dels pergamins la podríem fer començar cap a finals dels anys 50 del segle passat. Aleshores, Viladecans encara era una vila profundament desconixedora de la seva història. A les acaballes d'aquella dècada, el municipi es disposava a abandonar els seus elements definidors i tradicionals com a poble i iniciava el seu camí fins a convertir-se en la gran ciutat que és avui. I en aquest moment de frontissa, entre les velles dinàmiques pageses i les noves, dominades per l'arribada dels contingents d'immigrants que es dirigien als nous barris i als nous sectors econòmics, el poble de Viladecans mirava cap al futur sense gaires coneixements històrics de sí mateix. Sense memòria publicada amb objectius divulgatius.

En aquest període de les darreries dels anys cinquanta, arriba, però, a Viladecans, en Josep Eixarch Frasnó, nascut a la vila del Forcall (a la comarca dels Ports de Morella), l'any 1915. Quan decideix comprar-se una casa a la urbanització Alba-rosa de la vila, Eixarch és ja llicenciat en Filosofia i Lletres, en l'especialitat de Llengües Clàssiques, havent cursat estudis de Llatinitat, Humanitats i Teologia, i exerceix de mestre a Barcelona. A les acaballes de l'any 2011, va traspasar, malauradament, a la ciutat de Tortosa. A la recerca i els estudis científics de Josep Eixarch devem els primers estudis sobre les arrels històriques de Viladecans, molts d'ells encara

ben vigents. També li devem haver trobat bona part dels pergamins que avui l'Arxiu Municipal conserva i pot mostrar.¹

Com dèiem, Josep Eixarch va arribar a Viladecans i de seguida va sentir curiositat per saber quin havia estat el passat del poble que l'acull. Concretament, atesa la seva formació, es va interessar pels temps medievals, més quan s'adona de la presència d'algunes masies destacades i edificis emblemàtics, com són la Torre del Baró, la Torre-roja o la mateixa Can Modolell: l'edifici de la Casa de la Vila. I amb aquest interès es va entrevistar amb algunes persones destacades de la vila. Tant l'alcalde del moment, Joan Miernau, com el mossèn de la parròquia de Sant Joan, Ramon Saborit, li van confessar que poc o gens coneixien d'aquestes arrels històriques locals.² Poc després acabaria parlant amb alguns propietaris de masies del terme, tot arribant al propietari de la Torre-roja mateixa: en Josep Cabaní Bassols, el qual, indirectament, sí que li proporciona algunes de les informacions valuoses que estava buscant.

Josep Cabaní havia arribat a Viladecans, uns quinze anys abans que Eixarch, després d'haver adquirit l'edifici de la Torre-roja i els seus camps circumdants, de mans de l'anterior propietària Mercè Pratmarsó i Soler, vídua de l'industrial del tèxtil Àngel Arañó i Arañó.

---

¹ Sobre la significació i l'obra de l'estudiós Josep Eixarch veieu els articles de Xavier Calderé i Manuel Luengo, "Més de 50 anys d'historiografia local", comunicació presentada a les *VI Jornades de Patrimoni d'Història Local*, El Prat de Llobregat, 1 d'abril de 2011 i de Manuel Luengo, "Josep Eixarch en la memòria" a *Punt de Trobada. Publicació independent d'informació i opinió*, desembre de 2011 i la notícia "Últim adéu a un Fill Adoptiu de la Ciutat", a *Revista de Viladecans*, Ajuntament de Viladecans, desembre de 2011, pàg. 23.

² Arxiu Municipal de Viladecans – Hemeroteca (AMVA-H), "Josep Eixarch. En busca de la història perduda" a *Butlletí Municipal*, Ajuntament de Viladecans, setembre de 1982.

Efectivament, cap als inicis dels anys 40, Josep Cabaní –el qual havia estat gerent i director del diari *El Correo Catalán*, entre els anys 1935 i 1936³– aterrà a Viladecans. La seva voluntat, com a industrial i negociant barceloní serà intentar urbanitzar els terrenys de la Torre-roja, cosa que no arribarà a produir-se fins els anys setanta, de forma gairebé paral·lela amb la defunció del nostre personatge, produïda al mes d'abril de 1976.⁴

Pel que fa a la nostra història arxivística dels pergamins, la figura de Josep Cabaní té la seva destacada significació. Com a nou propietari dels bens rústics, immoble i mobles de la Torre-roja, també seria posseïdor d'uns documents que, de ben segur, encara romanien en alguna de les estances de l'edifici de la Torre-roja; entre ells destacava la presència d'un seguit de pergamins medievals i moderns. Aquests són justament els documents que el propietari mostrà a l'estudiós Josep Eixarch, cap a l'any 1956-1957. Es tractava, concretament, dels cinc pergamins següents:

- Trasllet del privilegi atorgat pel rei Jaume I a Guillem Burgès, sobre Gavà, Viladecans i la Quadra Burgesa, de 13 d'abril de 1265.
- Carta de pagament del viladecanenc Bernat Gibertí al jueu Cantó d'Adoniac de Barcelona, de data, 6 de novembre de 1366.
- Privilegi concedit a Nàpols pel rei Alfons V el Magnànim, als senyors de Viladecans, Gavà i la Quadra Burgesa, de la jurisdicció civil i criminal de dits llocs, exceptuant-ne els tres casos de mort, mutilació de membres i destrucció de la persona, de 28 d'abril de 1444.

---

³ Víctor Saura. *Carlins, capellans, cotoners i convergents: història d'"El Correo Catalán" (1876-1985)*. Barcelona, Diputació de Barcelona, 1998.

- Venda de la Quadra Burgesa o Torre-roja feta per Joan de la Riba a Esteve Salaberdenya, de 17 de març de 1527.
- Sentències sobre les Jurisdiccions i delmes de la Quadra Burgesa, a favor de la noble Aldonça, vídua de Pere Salaberdenya, difunt, ciutadà de Barcelona, de 23 de febrer de 1606.

Amb aquesta base documental, procedent de les mans de Josep Cabaní, Josep Eixarch va poder estirar del fil de moltes de les fites medievals i modernes de Viladecans, així com del passat de bona part del territori de la baronia de l'Eramprunyà. Una base que va completar a Barcelona, amb la consulta de diverses sèries documentals conservades a l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona, a l'Arxiu de la Corona d'Aragó, a l'Arxiu de Protocols Notarials, a l'Arxiu de la Catedral de Barcelona o a l'Arxiu Diocesà. De la mateixa forma, va tenir accés a l'Arxiu Parroquial de Sant Climent de Llobregat o al mateix Arxiu Municipal de Viladecans. I amb tot el conjunt de notes, procedent d'hores de recerca en aquests arxius, va poder escriure un article que es va titular "Notas Históricas de Viladecans", i que es va publicar al programa de Festa Major d'Estiu de l'any 1958. Aquella seria la primera publicació de recerca històrica presentada mai a Viladecans.

La presentació d'aquell primer article,⁵ fou complementat amb una conferència que es va titular "Viladecans en la Edad Media", presentada a la Casa de la Vila el 9 de setembre de 1958. D'altra

---

⁴ Aquesta dada consta en un article titulat "Ha mort el Sr Cabaní", escrit per mossèn Ramon Saborit, a la revista local *La Voz de Viladecans*, el maig de 1976.

⁵ No seria l'únic. Altres articles escrits pel mateix autor haurien de veure la llum als programes de Festa Major dels anys 1960, 1961, 1962, 1963, 1964, 1965 i 1966. Tots ells van ser compilats, revisats i ampliats posteriorment per l'Arxiu Municipal en l'obra *Les arrels històriques de Viladecans. Segles XII-XVIII*, editada per l'Arxiu Municipal, l'any 1989.

banda, en el marc de la Festa Major d'aquell any, a les mateixes dependències de Can Modolell, Josep Eixarch va preparar una exposició sobre història local, en la qual va presentar els cinc pergamins cedits per a l'ocasió per en Josep Cabaní. Un cop acabats aquells actes, tres d'aquells pergamins –els de mida més reduïda– van ser emmarcats i exposats al vestíbul de l'alcaldia, tot realitzant, d'aquesta forma, un acte tàcit de donació entre Josep Cabaní i l'Ajuntament de Viladecans. Aquells tres pergamins serien: el Trasllat del privilegi atorgat pel rei Jaume I, de 13 d'abril de 1265; la Carta de pagament, de 6 de novembre de 1366 i el Privilegi concedit pel Alfons V el Magnànim, als senyors de Viladecans, Gavà i la Quadra Burgesa, de 28 d'abril de 1444.

[Il·lustració núm. 1]

Ateses les mides superiors dels dos pergamins restants, procedents de les mans de Josep Cabaní i que també van ser presentats a l'exposició del 1958, Josep Eixarch va decidir quedar-se'ls –en dipòsit, diríem–, tot compromentent-se a cedir-los també a l'ajuntament en el moment en què aquest decidís constituir un arxiu i nomenar un arxiver. Aquest fet, assolit a mitjan de l'any 1984,⁶ va suposar, poc després, el lliurament per part de Josep Eixarch, dels dos pergamins que encara estaven en el seu poder: la Venda de la Quadra Burgesa o Torre-roja feta per Joan de la Riba a Esteve Salaberdenya, de 17 de març de 1527; i les Sentències sobre les Jurisdiccions i delmes de la Quadra Burgesa, de 23 de febrer de 1606. Un acte de donació validat per la

---

⁶ AMVA, Llibre d'Actes del Ple Municipal. Acord del 7 de juny de 1984, de contractació de Manuel Luengo Carrasco, com a tècnic auxiliar d'arxiu.

Comissió Municipal Permanent de l'Ajuntament, el 28 de març de 1985 i, posteriorment, per acord del Ple Municipal, en data 2 de maig del mateix any.⁷

De ben segur, l'acte de lliurament dels dos pergamins de mans de Josep Eixarch, es va convertir en l'excusa perfecta perquè l'arxiver argumentés davant de l'alcalde la conveniència que els tres pergamins que romanien encara penjats i emmarcats al vestíbul de l'alcaldia, des de feia més de 25 anys, passessin a gaudir d'una instal·lació de millor qualitat, al dipòsit de l'Arxiu Municipal. Els arguments van ser prou convincents, i així aquells tres pergamins que havien estat propietat de Josep Cabaní, van ingressar definitivament a l'Arxiu. Amb els dos altres, cedits directament per Josep Eixarch, l'Arxiu va poder reunir així, sota una mateixa col·lecció, tots els cinc pergamins que havien estat presentats a l'exposició de setembre de 1958.

Pocs anys després, un altre home surt a escena i contacta amb l'Arxiu Municipal. Es diu Joan Vilar i Vilarrasa. Es presenta, en qualitat de nebot de la persona que duia els comptes de la Mercè Pratmarsó a la Torre-roja, abans dels anys de la Guerra i la Revolució del 1936, i afirma que posseeix un conjunt de documents rellevants sobre la història de la població, els quals havien estat conservats en la mateixa emblemàtica torre de Viladecans. Alguns, datats a inicis del segle XX i on dominen suports fotogràfics, són donats a l'Arxiu Municipal. D'altres, de més antics, són mostrats a l'Arxiu, tot traslladant la voluntat d'acordar i realitzar una venda amb

---

⁷ AMVA, Llibre d'Actes del Ple Municipal. Acord del 2 de maig de 1985.

l'ajuntament. D'entre aquests documents més antics, destaquen alguns pergamins, dels quals l'Arxiu Municipal es decideix d'adquirir-ne dos, cap a l'any 1989-1990. En concret són:

- Els Capítols matrimonials realitzats entre Martí de la Riba i Elisabet Beneta Burgès. En poder de Lluís Jorba, notari de Barcelona, de 3 de novembre de 1481
- El Testament de Gabriela Burgès, vídua d'honor de Joan Burgès, senyor de la Torre-roja, en poder de Francesc Serra, vicari i notari de Sant Climent de Llobregat, de 19 de setembre de 1497.

Amb aquella adquisició, a inicis de la dècada dels anys 90, l'Arxiu Municipal de Viladecans va poder reunir, al voltant d'una col·lecció creada *de facto* –col·lecció factícia, doncs–, set pergamins –escrits en llatí i en bones condicions– on es combinen les cal·ligrafies gòtica i la humanista. Malgrat les diverses vies de captació emprades pel seu ingrés i ateses les seves dates – dos del segle XIII, un del XIV, tres del XV, un del XVI i un altre del XVII –, tots ells ens indiquen una certa homogeneïtat respecte a la provinença, ja que és plausible pensar –tot i que a manera d'hipòtesi– que la majoria procedissin del fons patrimonial de la jurisdicció de la Quadra Burguesa (Torre-roja de Viladecans), fragmentat en els diferents subfons generats per les diverses famílies de propietaris, al llarg dels segles. Possiblement, la col·lecció de pergamins reunida per l'Arxiu Municipal, sigui un petit bocí d'allò que va ser aquell fons documental de la jurisdicció i del patrimoni de la Quadra Burguesa – Torre-roja, segurament dividit encara entre el patrimoni de diverses famílies propietàries: els Marcús del segle XIII, els Burgès dels segles XIII al XVI, els Salaberdenya, del XVI als XVII; els Alòs, marquesos de Puerto Nuevo, del XVIII a inicis del segle XX; el d'Àngel Arañó i Mercè Pratmarsó, de 1907 a 1942; o el de Josep Cabaní, de 1942 a 1976.

3. A tall d'hipòtesi: la col·lecció de pergamins de l'Arxiu Municipal, com a part integrant del fons de la Quadra Burgesa - Torre-roja

Si ordenéssim tots els pergamins per la data, el més antic d'ells seria el Trasllat del privilegi atorgat pel rei Jaume I a Guillem Burgès, sobre Gavà, Viladecans i la Quadra Burgesa.⁸ El Trasllat, de mides 20,5 x 27,5 cm, duu data de 15 de juliol de 1290, però remet a un original generat des de la Cancelleria Reial, de 13 d'abril de 1261. En ell, s'hi explicita l'inici de l'assentament jurisdiccional de la família Burgès a Gavà, Viladecans i la Quadra Burgesa, poc després de l'adquisició que la mateixa família havia fet de gran part dels terrenys a la baronia de l'Eramprunyà. El pergami, doncs, oficialitza una compra de drets jurisdiccionals, damunt de terres, béns i persones, que Guillem Burgès assoleix de mans del rei Jaume I.⁹

[Il·lustració núm. 2]

El segon dels pergamins, per ordre cronològic, és la Carta de pagament del viladecanenc Bernat Gibertí al jueu Cantó d'Adoniac de Barcelona, de data 6 de novembre de 1366. D'ell, no en sabem gaire, tret del seva informació succinta extreta per Josep Eixarch, el 1958. De mides físiques de 17 x 27 cm., en aquest cas, desconeixem la seva connexió i la seva adscripció real respecte a l'esmentat fons patrimonial de la Quadra Burgesa.

[Il·lustració núm. 3]

---

⁸ La traducció del contingut d'aquest pergami, obra de Josep Eixarch, ha estat publicada per l'Ajuntament de Viladecans, en el llibre del mateix autor *Les arrels històriques de Viladecans. Segles XII-XVIII*, (1989), pàg. 206.

⁹ SANAHUJA TORRES, Dolors. *Viladecans, terra de pagesos i senyors. Els temps medievals*. Ajuntament de Viladecans, 2002, pàg. 141-143.

El tercer pergamí és el Privilegi concedit a Nàpols pel rei Alfons V el Magnànim, als senyors de Viladecans, Gavà i la Quadra Burgesa, de 28 d'abril de 1444.¹⁰ De mides 42 x 60,5 cm, del seu contingut podem afirmar que és una confirmació reial de senyoratge realitzada a favor de la família Burgès, posseïdora encara en aquells temps dels llocs de Viladecans, Gavà i la Quadra Burgesa. En el *verso* del document figura el títol atribuït del document acompanyat amb un número d'inventari, escrits en català. Dites inscripcions són fetes amb una cal·ligrafia semblant que es repetirà en diversos *versos* d'altres pergamins de la nostra col·lecció: concretament, el de 1265, el de 1497, el de 1527 i el de 1606. Això ens fa pensar que dites escriptures són deutores d'un esforç –realitzat, possiblement en època moderna– d'inventariar i posar en ordre un fons patrimonial unitari, que hauria de ser, certament, divers i ric.

[Il·lustració núm. 4]

El quart pergamí, de mides 50 x 59 cm, recull els Capítols matrimonials realitzats entre Martí de la Riba i Elisabet Beneta Burgès, de 3 de novembre de 1481. Atès que sabem que Elisabet Burgès era senyora de la Torre Burgesa a finals del segle XV, creiem que quedaria demostrada, així, l'adscripció del document al fons patrimonial de la família Burgès de la jurisdicció de la Quadra Burgesa. De la mateixa forma que també ho podríem fer amb la majoria dels pergamins anteriorment citats.

[Il·lustració núm. 5]

---

¹⁰ La traducció del contingut d'aquest pergamí, obra de Josep Eixarch, ha estat publicada per l'Ajuntament de Viladecans, en el llibre del mateix autor *Les arrels històriques de Viladecans. Segles XII-XVIII*, (1989), pàg. 216-219.

El cinquè pergami, de dimensions, 17 x 37,5 cm., és el testament de Gabriela Burgès, vídua d'honor de Joan Burgès, senyor de la Torre-roja, de 19 de setembre de 1497. Es tracta d'un document gairebé coetani a l'anterior, i recull els béns testats per la senyora de la Torre-roja que després serien heretats per Elisabet Burgès i Martí de la Riba, protagonistes del pergami anteriorment citat.

[II·lustració núm. 6]

El sisè pergami, de mides 85 x 61 cm., és la Venda de la Quadra Burgesa o Torre-roja feta per Joanot de la Riba Burgès a Esteve Salaberdenya, de 17 de març de 1527.¹¹ El document de venda, explicita l'acabament del poder de la família Burgès sobre la jurisdicció de la Quadra Burgesa. La seva existència, testimonia un punt i final dels interessos dels Burgès sobre aquella jurisdicció, de la mateixa forma que el pergami esmentat del 1265 certificava l'inici d'aquell poder.

[II·lustració núm. 7]

Finalment, tenim el setè pergami, de mides 96,5 x 72 cm., que explicita les Sentències sobre les jurisdiccions i delmes de la Quadra Burgesa, a favor de la noble Aldonça, vídua de Pere Salaberdenya, de 23 de febrer de 1606.¹² Document que testimonia un acte jurídic d'afirmació, generat des del mateix rei Felip III de Castella i II d'Aragó, del seguit de drets que incloïa la jurisdicció de la Quadra, ja en mans de la família dels Salaberdenya.

---

¹¹ La traducció del contingut d'aquest pergami, obra de Josep Eixarch, ha estat publicada per l'ajuntament de Viladecans, en el llibre del mateix autor *Les arrels històriques de Viladecans. Segles XII-XVIII*, (1989), pàg. 222-225.

[II·lustració núm. 8]

Des de l'Arxiu Municipal i a la vista del contingut de la majoria de pergamins que custodiem, creiem que podem determinar una adscripció gairebé segura dels mateixos dins el fons patrimonial de la Quadra Burgesa de Viladecans. Uns pergamins que són importantíssims en la seqüència dels fets més destacats del Viladecans medieval i modern, sotmès, al llarg dels segles, a la jurisdicció de diverses famílies nobles o propietàries.

[II·lustració núm. 9]

---

¹² La traducció del contingut d'aquest pergami, obra de Josep Eixarch, ha estat publicada per l'Ajuntament de Viladecans, en el llibre del mateix autor *Les arrels històriques de Viladecans. Segles XII-XVIII*, (1989), pàg. 229-232.

Il·lustracions

Il·lustració núm. 1

Josep Eixarch, entre l'alcalde Joan Miernau i el regidor Ignasi Casas, al vestíbul de l'alcaldia de la Casa de la Vila, l'any 1958. Al darrere dels fotografiats, s'hi poden observar alguns dels pergamins exposats per a la Festa Major d'aquell any.

Autoria fotogràfica desconeguda

Arxiu Municipal de Viladecans (AMVA), Fons Flora Font Borrull

Il·lustració núm. 2

Trasllat del privilegi atorgat pel rei Jaume I a Guillem Burgès, sobre Gavà, Viladecans i la Quadra Burgesa, de 13 d'abril de 1265.

Fotografia de Climent Raventós

AMVA, Col·lecció pergamins

Il·lustració núm. 3

Carta de pagament del viladecanenc Bernat Gibertí al jueu Cantó d'Adoniac de Barcelona, de 6 de novembre de 1366.

Fotografia de Climent Raventós

AMVA, Col·lecció pergamins

Codi 00.00.00.-
Assumpte: Comunicació VI Trobades d'estudiosos de l'Eramprunyà
Els pergamins de l'Arxiu Municipal

Il·lustració núm. 4

Privilegi concedit a Nàpols pel rei Alfons V el Magnànim, als senyors de Viladecans, Gavà i la Quadra Burgesa, de 28 d'abril de 1444.

Fotografia de Climent Raventós

AMVA, Col·lecció pergamins

Il·lustració núm. 5

Detall del pergami on es van escriure els Capítols matrimonials realitzats entre Martí de la Riba i Elisabet Beneta Burgès, de 3 de novembre de 1481.

AMVA, Col·lecció pergamins

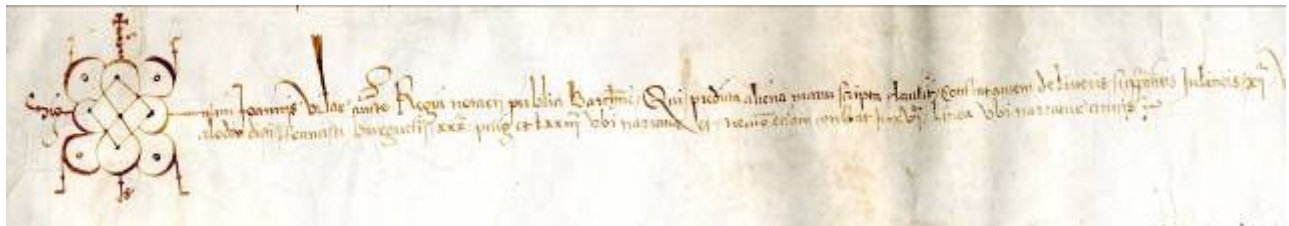
Il·lustració núm. 6

Testament de Gabriela Burgès, senyora de la Torre-roja, de 19 de setembre de 1497.
AMVA, Col·lecció pergamins

Il·lustració núm. 7

Detall d'un dels textos escrits en el pergami de la Venda de la Quadra Burgesa realitzada per Joanot de la Riba Burgès a Esteve Salaberdenya, de 17 de març de 1527.
Fotografia de Climent Raventós
AMVA, Col·lecció pergamins

Il·lustració núm. 8

Fragment del pergami amb les Sentències sobre les jurisdiccions i delmes de la Quadra Burgesa, de 23 de febrer de 1606.
Fotografia de Climent Raventós
AMVA, Col·lecció pergamins

Codi 00.00.00.-
Assumpte: Comunicació VI Trobades d'estudiosos de l'Eramprunyà
Els pergamins de l'Arxiu Municipal

Il·lustració núm. 9

La Torre-roja de Viladecans, antic centre de poder de la jurisdicció de la Quadra Burgesa, en una imatge de finals de la dècada dels anys 10 del segle XX.

Fotografia de Lucien Roisin Besnard

AMVA, Fons Ajuntament de Viladecans

